

Almendannelse og professionsdannelse i uddannelse

Lars Geer Hammershøj

Ph.d. og lektor

DPU, Aarhus Universitet

LARS GEER HAMMERSHØJ

Dannelse i uddannelsessystemet

HANS REITZELS FORLAG

Indledning

- Dannelse under forandring
 - Tales om dannelse her, der og allevegne
 - Dagtilbud, skole, ungdomsuddannelse og videregående uddannelse
 - Dannelse i krise: Vigtigere end nogensinde
- Dannelse vigtigere
 - Dannelse til menneske: Ikke givet hvad det vil sige
 - Dannelse frem for socialisering
 - Individualisering og opløsning af sociale roller
 - Almendannelse: Blive menneske i samfund
 - Dannelse af arbejdskraft: Humane ressourcer vigtigere
 - Dannelse frem for kompetence
 - Accelererende forandring og automatisering
 - Professionsdannelse: Bliver arbejdskraft på arbejdsmarkedet

Dannelse under forandring

- Ophævelse af traditionelt skel i pædagogikken
 - Mellem menneskedannelse og samfundsnytte
 - Dannelse angår også det nyttige
 - Vanskeligere at skelne
 - Selvrealisering gennem arbejdet
 - Udnyttelse af menneskelighed gennem arbejdet
 - Nye muligheder
 - Dannelse på jobbet kan også danne til menneske
 - Dannelse gennem samfund kan danne til arbejdskraft
 - Kræver nye begreber
 - For at forstå og fremme processer
 - Bud på: Almendannelse og professionsdannelse

Menneskedannelse under forandring

- Fra socialisering til dannelse
 - Blive menneske gennem samfund
 - Socialisering: Videreføre eksisterende praksisser og værdier
 - Foregår ubevidst og med tvang
 - Dannelse: Efterligne mennesker måder at forholde sig på
 - Foregår i frihed ved selvvirksomhed
 - Individualisering
 - Opløsning af sociale roller: Ingen roller at socialiseres til
 - Tegn: Identitet som ens fortælling om en selv
 - Frisættelse fra tradition: Fri til selv at bestemme
 - Tegn: Fra ydre motivation (frygt og status) til indre motivation (lyst og interesse)
 - 250 års individualiseringsprocesser: Opgør med autoriteter
 - Tænkefrihed, handlefrihed, selvrealiseringsfrihed
 - "bruge sin egen fornuft uden en andens ledelse" (Kant)
 - Dannelse: Bruge dømmekraft til at handle og realisere sig

Arbejde under forandring

- Videnssamfundsdiskursen (1990-)
 - Fokus: Udvikle kompetencer gennem læring
 - Mobilisere alt det man kan og er (værdier og holdninger)
 - Anvende på personlig måde til at håndtere udfordring
 - Centralt: Humane ressourcer
 - Problem: Kompetencebegreb forstår dette som evner
 - Uklart: Kan kompetencer testes eller ej?
- Digitaliseringsdiskursen (2010-)
 - Fokus: Automatisering af arbejdsopgaver
 - 47% af alle eksisterende jobtyper (Frey & Osborne 2013)
 - Alle arbejdsopgaver med data (Brynjolfsson et al. 2017)
 - Centralt: Humane ressourcer
 - Kreativitet og innovation (det computer ikke kan)
 - Social intelligens: Forstå andre, forandle, social dømmekraft, ledelse

Accelererende forandring

- Diskurserne er tegn på historisk tendens
 - Accelererende forandringshastighed
 1. Agerbrug: Arbejde og foregribe fremtid
 2. Oplysning og industrialisering: Revolution og 'entreprenøren'
 3. Videnssamfund og digitalisering: Fremtiden er åben
- Hvad er der brug for at lære og kunne?
 - Brug for at skabe forandring
 - Teknologier muliggør forandring: 'General Purpose Technologies'
 - Mennesker skaber forandring: 'Exponential growth' ikke givet
 - Computere kan ikke skabe forandring
 - Brug for regler eller data (machine learning)
 - Forandring ændrer regler og praksis
 - Ingen data "outside the boundary of routine" (Schumpeter 1934)

Det menneskelige

- Humane ressourcer centrale
 - Dømmekraft, intuition, vilje, kreativitet og innovation
- Tegn på skift i employability
 - “Du ansættes på det du kan og fyres for den du er”
 - Fokus på person frem for eksamensbevis
 - “We hire for the mindset not the skill set” (Mark Weinberg, YE)
 - 78% ‘personality’ mod 39% ‘skill-set’ (Hyper Island 2014)
- Mit bud: Forstå som dannelsesproblematik
 - Dannelse handler om at udvikle det menneskelige
 - Personlighed, ikke færdigheder og kompetencer
 - Professionsdannelse: Dannelse på arbejdsmarkedet
 - Professionel personlighed

Uddannelse er tredimensionel

- Viden: orientere sig (indhold)
 - Begrundede antagelser om relationer mellem ting
 - Tilegner viden gennem undervisning (læsning)
- Evner: være i stand til noget (mål)
 - Færdigheder, kvalifikationer, kompetencer
 - Udføre handling
 - Løse opgave
 - Håndtere udfordring
 - Udvikler evner gennem læreprocesser
- Dannelse: måde at forholde sig på ((formål))
 - Til sig selv, andre og verden
 - Vedrøre indstilling, holdning, attitude, værdier, tankegang, mindset
 - Ændre forholdelsesmåde gennem dannelsesprocesser

Dannelsesbegrebet

- Danne menneske gennem samfund
 - Foregår i frihed
 - Modsat socialisering eller opdragelse
 - Selvoverskridelse
 - ‘Ophævelse til det almene’ (Hegel 1807)
 - ‘Selvoverskridelse i det sociale’ (Schmidt 1999)
 - Dannelsesrejse: Hjem-ud-’hjem’
 - Gør erfaringer der ændrer ens forholdelsesmåde
 - Smagsdannelse
 - Ikke blot ændre, men ændre til det bedre
 - Altid forbilleder og ideal for dannelse
 - Ændring af måde at sige ja og nej
 - ‘Imitere efterlignelsesværdige mønstre’ (Kant 1800)

Dannelsesprocessens faser

0. Anledningsfasen

- Fornemmelsen af at gå glip af noget

1. Åbningsfasen

- Tilbageholde et vanligt 'nej' (smagsafgørelse)
- Subjektet åbner sig for verden

2. Overskridelsesfasen

- Verden åbner sig for subjektet (selvoverskridelse)
- Begejstret stemning: Verden opleves som større

3. Erfaringsfasen

- Foruroligende stemning: 'Forpurrer ens forventninger' (Gadamer 1960)
- Gør en erfaring: Ændrer måden at forholde sig på (smagsdannelse)

4. Refleksionsfasen

- Forsøger at sætte ord på erfaringen
- Fortolke i forhold til ens fortælling om en selv (identitet)

Dannelse i uddannelse

- Tendenser i samtiden
 - Opløsning af den traditionelle modsætning
 - Mellem dannelse og økonomisk nytte
 - Det menneskelige: Ressource for det at være arbejdskraft
 - Diskurser tegn herpå: 'Kompetenceudvikling', 'kreativitet & innovation'
 - Dannelse vigtigere: Handler om at udvikle det menneskelige
- Dobbelt vigtigt at fremme i uddannelsessystemet
 - Almendannelse
 - Danne til menneske i samfund
 - At forholde sig som menneske til sig selv, andre og verden
 - Professionsdannelse
 - Danne til arbejdskraft på arbejdsmarkedet
 - At forholde sig professionelt i sin profession

Almendannelse i dag

- Individualisering af dannelsen
 - Dannelse gennem det sociale: Sker på individets præmisser (selvdannelse)
 - Mere er muligt (frihed)
 - Udfordring: Hvad er muligt og hvad er umuligt? (Ehrenberg 1999)
 - Selvoverskridelse intensiveres
 - Fællesskaber ikke givet (uafhængig)
 - Udfordring: Selv tage initiativ til og aktivt involvere sig i nye fællesskaber
 - Problemer med fremmedheder (Ziehe 2004)
 - Smagsdannelse intensiveres
 - Livsbane og karriere mere åben (selvbestemmelse)
 - Udfordring: Selv udøve dømmekraft og træffe valg
 - Problemer med lyst og valg

Almindannelse i dag

- Tegn på individualisering
 - Negative konsekvenser af individualisering
 - Nye mentale lidelser karakterisere vor tid
 - Fald i mental sundhed hos børn og unge
 - Problemer med selvoverskridelse
 - Overskrider for meget eller for lidt
 - Afsindigt selvprojekt: Anoreksi, selvskade
 - Grandios: Narcissisme, vrede
 - Problemer med smagsafgørelse
 - Ingen eller hårdtrukken smagsafgørelse
 - Udmattet selvprojekt: Depression, apati, stress, opmærksomhedsforstyrrelse
 - Trodsigt selvprojekt: Skoleskyderi, vrede

Professionsdannelse i dag

– Professionel dømmekraft

- Forholde sig professionelt til nye situationer
 - Organisationer bliver dynamiske, fordi forandringshastigheden accelererer
 - Stiller nye og skiftende krav til professionen

– Kreativitet og innovation

- Forholde sig på måde der åbner for det nye
 - Kreativitet: Få nye idéer, der er relevante
 - Innovation: Føre nye idéer ud i livet på en måde, der skaber værdi

– Vilje til arbejde

- Forholde sig til professionen af interesse
 - Nødvendigt for at klare videregående uddannelse
 - Brug for medarbejdere der brænder for det de laver

	Almendannelse	Professionsdannelse
Dagtilbud	<p>Seloverskridelse Åbne verdener og blive ét med andre i legens stemning</p>	<p>Skoleberedthed Vilje til skole (blive mere) Kreativitet: Fantasileg</p>
Grundskole	<p>Erfaringsdannelse Gøre erfaringer af at være subjekt i meningsverdener og fællesskaber</p>	<p>Læringsberedthed Vilje til uddannelse (kunne mere) Kreativitet: Humor</p>
Ungdomsuddannelse	<p>Almendannelse Danne personlighed og smag i og på tværs af fag og fællesskaber</p>	<p>Studieberedthed Vilje til studium (stræbe efter viden) Kreativitet: Personligt udtryk Innovation: Anvende viden</p>
Videregående uddannelse	<p>Dannelse Danne sig gennem uddannelse og arbejde</p>	<p>Akademisk dannelse Forskningstilgang som kreativitet Professionsrettet dannelse Social innovation Erhvervsrettet dannelse Innovation og entreprenørskab</p>

Ungdomsuddannelse

- Almendannelse
 - Personlighedsdannelse
 - Danne personlighed: Karakteristisk måde forholde sig på
 - På tværs af fag og fællesskaber
 - Smagsfællesskaber
 - Sammen om at have smag for samme stil (personligt udtryk)
 - Smag for det universelle (fx et fag)
 - "Alle fag danner": Interessante fortællinger om det større
- Professionsdannelse
 - Studieberedthed
 - Vilje til studium eller til arbejde
 - Kreativitet som skabelse af personligt udtryk
 - Innovation som anvendelse af viden i innovationsprocesser

Videregående uddannelse

- Almendannelse
 - Gennem professionelle verdener (privat)
 - Stemningsinviterende selskabelighed
 - Munter tone på jobbet og studiet
- Professionsdannelse
 - Professionsrettet dannelse
 - Social innovation (forøge sociale værdi)
 - Erhvervsrettet dannelse
 - Økonomisk innovation (skabe økonomisk værdi)
 - Teknologirettet dannelse
 - Teknologisk innovation (forøge teknologisk værdi)
 - Forskningsrettet dannelse
 - Kognitiv innovation (skabe kognitiv værdi)

Dannelse på arbejdsmarkedsuddannelse

- ”Mellem jobmestring og livsmestring”
 - Dannelse mellem almindannelse og professionsdannelse
 - Vekselvirkning: Ændring af måde at forholde sig personligt på og måde at forholde sig professionelt på
 - ”De unge har brug for at blive betragtet som personer, der skal opnå kvalifikationer og kompetencer”
 - Kombination af hvad de unge og hvad arbejdsmarkedet har brug for
 - Fremmer almindannelse gennem arbejde
 - ”Lære at indgå i arbejdsmæssige sammenhænge og lære at håndtere det sociale samspil på en arbejdsplads”
 - Reelle service- og produktionsydelser: Tydelig professionel forholdelsesmåde og svært ikke at gøre erfaringer
 - Opbygges: Gennem erfaringer af at være sådan én der kan det og det

Dannelse på arbejdsmarkedsuddannelse

- ”Mellem jobmestring og livsmestring”
 - Dannelsepædagogik
 - Dannelseproblematik: ”Lagt meget vægt på holdninger og krav til eleverne”
 - Angår formål: ”Klar viden om, hvad vi skal og en fælles holdning i forhold til de principper, som føre os frem mod målet”
 - Fokus på at ændre forholdelsesmåde: ”Ruste til at overskue og tage ansvar for konsekvenserne af deres handlinger
 - Elever dannes gennem mennesker
 - Åbne nye verdener for eleverne?
 - Præsentere efterlignelsesværdige måder at forholde sig på?
 - Elever med erfaringer
 - Erfaringer af overskridelse de ville være foruden?
 - Kan gamle erfaringer gøres konstruktive gennem nye erfaringer?
 - Vende til elevens fordel?

